

Beoordelen van verklaringen: zedenzaken en malingering

RINO Utrecht
22, 24 en 29 mei 2018
Praktijkdagen: 5 en 7 juni 2018

10.2.e & 10.2.e
Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Kanttekeningen

Op het gebied van seksuele perversiteiten is alles mogelijk.

Veel slachtoffers doen (uiteindelijk) geen aangifte.

Een aangifte van seksueel misbruik is voor een onschuldige verdachte een dramatische gebeurtenis zelfs indien zijn onschuld achteraf kan worden aangetoond

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Ons dilemma

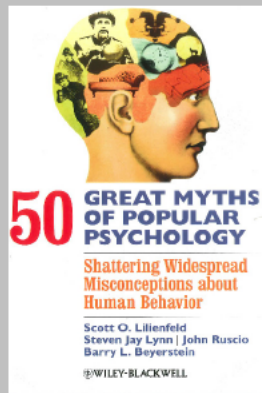
- De burger (melder, ouder, getuige, hulpverlener, journalist, bestuurder, politicus, 'lotgenoot', 'deskundige') heeft vaak een uitgesproken mening over wat er is gebeurd.
- Journalisten en hulpverleners hebben andere belangen dan politie en justitie.
- Politie en justitie moeten voorkomen dat een onschuldige aan de schandpaal wordt genageld.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

De psychologie rond de aangifte

- 'Up-via-down'
Vanuit een ogenschijnlijk zwakke positie oefent men feitelijk macht uit over anderen. In sommige gevallen heeft men hierdoor volledige controle over de situatie.
- Het is moeilijk om zonder gezichtsverlies terug te komen op een eerder (met stelligheid) ingenomen standpunt. Met name als een empathische relatie in het geding is

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

50 Great Myths of Popular Psychology

- In het boek worden - op basis van 1200 wetenschappelijke publicaties - 300 populaire veronderstellingen over menselijk gedrag besproken.
- Zie ook websites:
- www.psypress.com (statistische denkfouten)
- www.bfms.com (hervonden herinneringen)
- www.brainskills.co.uk (ontwikkeling hersenen van kinderen)

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Emoties kunnen misleidend zijn

- Er zijn angevers die verschrikkelijk overtuurd zijn en heel erg moeten huilen, terwijl achteraf blijkt dat ze over alles hebben gelogen.
- Het komt voor dat een kind in een studioverhoor niets vertelt over seksueel misbruik, terwijl uit kinderporno blijkt dat het kind ernstig seksueel is misbruikt.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Geloofwaardigheid vanuit het perspectief van de opsporing:

~~Ik geloof dat het is gebeurd.
Ik geloof het slachtoffer.
Geloof je haar verhaal?
Ik geloof niet dat ik aan haar verklaring twijfel?
Ik geloof er niks van!
Wilt u de geloofwaardigheid beoordelen?~~

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Het beoordelen van zedenzaken: beweringen en feiten

Het opsporingsonderzoek:

- Worden beweringen van aangever onderbouwd met feiten?

De deskundige in het opsporingsonderzoek:

- Wetenschappelijke kennis gebruiken bij het interpreteren van gegevens en het vaststellen van de feiten.

Beweringen > wetenschappelijke kennis > feiten

Voorbeelden: kwaliteit studioverhoor, werking van het geheugen, waarneming door getuigen, interpretatie letsel, kwalificeren geseksualiseerd gedrag.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

- Ingesteld door het College van procureurs-generaal (1999)
- Aanwijzing opsporing en vervolging inzake seksueel misbruik
- Doel: het tijdig onderkennen van valse beschuldigingen
- Opdrachtgever is officier van justitie
- Consultatie is in bepaalde gevallen verplicht

Verschillen tussen LEBZ en andere deskundigen

- LEBZ adviseert de officier van justitie voorafgaand aan de vervolgingsbeslissing: onderzoek kan worden voortgezet of tijdig worden stopgezet.
- In de LEBZ bestaat niet alleen uit psychologen en orthopedagogen; zedenrechercheurs spelen belangrijke rol
- In geval van voortzetten: de LEBZ geeft (ook) adviezen over het rechercheonderzoek.
- In geval van stopzetten: de beschuldigde die onschuldig is wordt gespaard.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Consultatie voorgeschreven in Instructie Zeden van politie:

- Aspecten van hervonden herinneringen
- Herinneringen voor het derde levensjaar
- Herinneringen aan zaken die zich meer dan acht jaar geleden zouden hebben voorgedaan

Consultatie overige zaken met gedragswetenschappelijke aspecten die relevant zijn voor de bewijsvoering:

- De betrouwbaarheid van het studioverhoor
- De invloed van therapeuten op verklaringen
- De werking van het geheugen
- Waarneming door getuigen
- Geseksualiseerd gedrag van kinderen

Deskundigheidgebieden Expertisegroep (LEBZ)

Iedere zaak wordt beoordeeld door 4 verschillende deskundigen:

- Klinische psychologie, orthopedagogiek
- Cognitieve psychologie, rechtspsychologie
- Zedenexpertise
- Recherchepsychologie

Soms wordt doorverwezen naar een andere deskundige:
bijvoorbeeld een forensisch arts

- Maximaal 3-6 jaar lid
- LEBZ bestaat momenteel uit 25 leden

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Scenario Analyse Model

MISLEIDING EN MISVERSTANDEN BIJ ONJUISTE BESCHULDIGINGEN

Wel seksueel contact	Geen seksueel contact	
	Bewust van onjuistheid	Onbewust van onjuistheid
<ul style="list-style-type: none"> • Spijt • Vertekening • Interpretatie door anderen 	<ul style="list-style-type: none"> • Specifiek belang • Wraak • Alibi • Aandacht 	Onjuiste interpretatie van: <ul style="list-style-type: none"> • gedragingen of feiten • dromen of beelden • klinische gegevens • medische gegevens
	Achterliggende factoren: <ul style="list-style-type: none"> • conflicten • psychische en/of sociale problemen • bezorgdheid 	

VALSE AANGIFTE ONJUISTE BESCHULDIGINGEN GEEN SEKSUEEL CONTACT: MISLEIDING

Specifiek belang	Omgangsregeling Chantage
Wraak	Represaille voor krenking of woede
Alibi	Verklaring voor afwezigheid Verklaring voor ongewenste zwangerschap
Aandacht	Maatschappelijke erkenning Slachtofferschap als verklaring voor eigen problemen

ONJUISTE BESCHULDIGINGEN: WEL SEKSUEEL CONTACT

Spijt	Spijt van seksueel contact
	Spijt van seksuele handelingen
Vertekening	Vrijwillig contact achteraf geïnterpreteerd als onvrijwillig
	Onvrijwillig contact op onderdelen overdreven ten behoeve van geloofwaardigheid
Interpretatie door anderen	Dokterij spelen van kinderen door anderen geïnterpreteerd als seksueel misbruik
	Seks tussen verstandelijk gehandicapten door anderen geïnterpreteerd als seksueel misbruik

**ONJUISTE BESCHULDIGINGEN
GEEN SEKSUEEL CONTACT: VERKEERDE INTERPRETATIE**

Gedrag	<i>Somber, angstig, geseksualiseerd</i>	Omgeving (bijv. ouder)
Verzorgingshandelingen	<i>Wassen, verschonen</i>	Verzorger
Dromen of beelden	<i>Beelden, flitsen, 'Herinneringen', dromen</i>	Persoon zelf of therapeut
Klinische gegevens	<i>PTSS, borderline, psychose, anorexia, MPS/DIS</i>	Hulpverlener
Medische gegevens	<i>Scheurtjes, luieruitslag, Afwijking schaamlippen</i>	Arts

Signalen van seksueel misbruik?

- Waakzaam, snel schrikken, prikkelbaar, snel boos worden, steeds huilen om dingen waar men voorheen niet van zou gaan huilen, slecht slapen, concentratiestoornissen, angst voor aanraken, angst voor mannen, zich niet durven uitkleden, negatief lichaamsbeeld, niet durven genieten van dingen, plotselinge uitval schoolprestaties, plotselinge veranderingen in gedrag of relaties met anderen, spijbelen, vroeg op school komen en laat weggaan en weinig of nooit afwezig, onvermogen vrienden te maken, niet deelnemen aan schoolse en sociale activiteiten, weinig/slechte relaties met leeftijdgenoten, zeer meegaand gedrag, agressief gedrag gebrek aan vertrouwen depressieve gevoelens zelfverwonding, zéér veel problemen in puberteit, ontbreken van fantasie in spel en veel agressie in spel, stijf of niet durven bewegen, delinquent gedrag, dwangmatig seksueel gedrag, publiekelijk tonen genitaliën.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Signalen

Het is onmogelijk om op grond van signalen conclusies te trekken over een specifieke oorzaak

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Vlaggensysteem (Sensoa & Movisie)

- Aanleiding: behoefte aan duidelijke criteria om seksueel gedrag van jongeren te kunnen duiden
- Normatieve lijst (wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijds- en ontwikkelingsadequaat, contextadequaat, zelfrespect)
- Vlaggen (groen, geel, rood, zwart) mbt mate van grensoverschrijding en adequate reacties
- Beschrijving van leeftijds- en ontwikkelingsadequaat gedrag per leeftijdsgroep (van 0 tot 18 jaar)
- NB: ook veel seksueel gedrag bij jonge kinderen!

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

102 g

Huisarts levert onder druk foute verklaring (Hubben, 2008)

- Huisartsen laten zich vaak onder druk zetten door patiënten om onterechte geneeskundige verklaringen af te geven. In de periode 1997-2007 zijn 47 huisartsen tuchtrechtelijk veroordeeld voor het onterecht afgeven van geneeskundige verklaringen.
- Deze verklaringen (over incest of mishandeling) worden ingezet bij echtscheidingsprocedures of het verkrijgen van omgangsregelingen.
- “De verklaringen waren soms alleen maar gebaseerd op mededelingen van de patiënt. De huisartsen verrichtten vaak zelf geen enkel onderzoek. De huisartsen gaven ook verklaringen af over de psychische toestand van een van beide ouders of verklaringen waarin ze contact tussen een kind en een ouder ontraadden.”

SOCIAAL PSYCHOLOGISCHE FACTOREN

SOCIALE INTERACTIE

Collaborative storytelling	<i>Geruchtvorming (“Waar rook is, is vuur”) Samen reconstrueren wat er is gebeurd Doorvertellen leidt tot wijzigingen</i>
Sneeuwbaaleffect	<i>Hoe meer mensen zich ermee bemoeien, des te lastiger is het voor een aangeefster om terug te komen op een eerder afgelegde verklaring</i>

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

SOCIAAL PSYCHOLOGISCHE FACTOREN

CONFIRMATION BIAS

Shoppen bij hulpverleners en artsen	<i>Het raadplegen van verschillende deskundigen; vervolgens wordt door de hulpvrager die deskundige uitgekozen die de eigenopvatting bevestigt.</i>
Suggestief en frequent ondervragen	<i>Door: ouders, familieleden, vrienden, leraren, verzorgers, etc. (voorafgaand aan of tijdens het politieonderzoek)</i>

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

ACHTERGRONDFACTOREN

Conflicten	Ex-partners, families, buurtgenoten, etc.
Psychische en/of sociale problemen	Problemen leiden tot behoefte aan aandacht Zoeken naar oorzaken voor problemen (attributie)
Bezorgdheid	Omgeving reageert empathisch en slachtoffergericht Omgeving stelt vragen en interpreteert signalen

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

PROBLEMATISCHE FACTOREN IN HET OPSPORINGSONDERZOEK

Problemen	Voorbeelden
Slachtoffergerichte werkwijze	Vertrouwenspersoon bij verhoor
Opsporingsonderzoek niet degelijk	Onderzoek niet gericht op alternatief scenario
Opsporingsonderzoek onvolledig	Ontstaansgeschiedenis niet in kaart gebracht
Verslaglegging onvolledig of onjuist	Audiovisuele opnamen komen niet overeen met proces-verbaal
Gegevens onvoldoende gestructureerd en geanalyseerd	Tijdslijn ontbreekt, Feiten, interpretaties en conclusies worden <u>niet</u> onderscheiden

Samenvatting Scenario Analyse Model LEBZ

- Maak altijd een tijdslijn en eventueel een relatieschema
- Aangifte beschouwen als hypothese/scenario
- Falsificatie en verificatie
- Ontstaansgeschiedenis analyseren (disclosure, signalen, onjuiste interpretatie, beïnvloeding, escalerende factoren, motieven voor onjuiste beschuldiging)
- Feiten en meningen onderscheiden
- Belangrijke tegenstrijdigheden / ondersteunend bewijs
- Overzicht bestudeerde stukken, bron vermelden

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

10.2.g

HERVONDEN HERINNERINGEN

MISBRUIK GRIET OP DE BEECK

Wat is de waarde van een 'hervonden herinnering'?

Schrijfster Griet Op de Beeck vertelde maandag op tv dat ze als kind was misbruikt door haar vader. Daarmee, vonden velen. Maar hoe betrouwbaar is de therapie om iets te laten herinneren?

Wat is de waarde van een 'hervonden herinnering'? Het is een vraag die steeds meer mensen stelt. Het gaat om de vraag of de herinnering echt is, of het slechts een constructie is van de therapeut. Dit is een vraag die steeds meer mensen stelt. Het gaat om de vraag of de herinnering echt is, of het slechts een constructie is van de therapeut.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

HERVONDEN HERINNERINGEN: KERNVRAGEN

Kun je een traumatische gebeurtenis vergeten?

Kun je een fictieve herinnering creëren?

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Waarom onthult een slachtoffer seksueel misbruik pas jaren later?

- Niet over willen praten
- Slachtoffer was niet in staat om er met anderen over te praten (bijv. schaamte).
- Afwezigheid van een 'trigger' om herinnering op te halen
Gedurende lange tijd niet teruggedacht aan het seksueel misbruik.
- Herinterpretatie (re-labeling)
Oorspronkelijk beperkte traumatische lading.
Door nieuwe ervaringen, nieuwe kennis, of bijv. gesprekken met lotgenoten: herinterpretatie.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

- Niet eerder onthulde herinneringen (reconstructie)
(schaamte, zelfverwijten, beperkte traumatische lading)
- Fictieve herinneringen (constructie)
Herinneringen die tot stand komen door beïnvloeding
(psychotherapie).

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Twee belangrijke vragen voor onze analyse

- Hoe is de onthulling ('disclosure') tot stand gekomen?
- Is er sprake geweest van therapie (of sterke beïnvloeding).

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Rapport Gezondheidsraad over psychotherapie

- Psychotherapie stimuleert herinterpretatie van herinneringen.
- Een suggestieve werkwijze van de therapeut als de patiënt herinneringen ophaalt, vormt door haar sturende werking het grootste risico voor het ontstaan van fictieve herinneringen met een aan suggestie gerelateerde inhoud.
- Een authentiek beleefde herinnering is een gegeven in therapie, maar is niet altijd historisch juist.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Rapport Gezondheidsraad

Traumatische jeugdervaringen:

Het is onmogelijk om op grond van een klinisch beeld conclusies te trekken over de aanwezigheid van specifieke traumatische gebeurtenissen in de voorgeschiedenis van een patiënt.

Klinisch beeld: bijvoorbeeld ptss-kenmerken, dissociatie

(Voor opvragen rapport: www.gr.nl)

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Therapie

- Patiënt heeft klachten zonder duidelijke oorzaak (klinisch beeld)
- Exploratie: zoeken naar een oorzaak voor een probleem in de voorgeschiedenis van een patiënt.
- Hypothese: *'traumatische gebeurtenis is verdrongen'*
- Exploreren naar een traumatische gebeurtenis die de patiënt zich niet kan herinneren.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Patiënt heeft klachten zonder duidelijke oorzaak: 'klinisch beeld'

~~PTSS > is veroorzaakt door > een voor de patient onbekend trauma~~

~~Dissociatie > zou misschien veroorzaakt door > een voor de patient onbekend trauma~~

~~Een borderline-stoornis > zou veroorzaakt kunnen zijn door > een voor de patient onbekend trauma~~

Retractor

- Een retractor is cliënt/patiënt die tijdens therapie herinneringen heeft hervonden aan seksueel misbruik, maar na verloop van tijd zelf heeft ontdekt dat deze hervonden herinneringen onjuist zijn.
- Voorbeelden van gepubliceerde (auto)biografische verhalen van retractors:
 - *Vaag verleden* (Kitty Hendriks, 2004)
 - *Vorbij ritueel misbruik* (Nierop & Van den Eshof, 2017)
 - Website www.traumaversterking.nl

RITUEEL MISBRUIK

Werkgroep Ritueel misbruik (1994):

- Ritueel misbruik is te omschrijven als met **rituelen** en in groepsverband uitgevoerd seksueel sadisme jegens meerdere kinderen in combinatie met extreme vormen van fysiek geweld en bedreiging.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

RITUEEL MISBRUIK

Werkgroep Ritueel misbruik in 1994:

- 'Noch in ons land, noch elders is men er in geslaagd op overtuigende wijze vast te leggen dat de gebeurtenissen waarvan in de verhalen over ritueel misbruik sprake is, zich ook daadwerkelijk hebben voorgedaan.'

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Ritueel misbruik

- Het misbruik gaat gepaard met extreem geweld, seks met dieren en zelfs het offeren van baby's.
- De aangifte 'groeit' en het verhaal neemt geleidelijk aan steeds grotere vormen aan.
- Wanneer blijkt dat feiten niet kloppen met beweringen, houdt aangever meestal voet bij stuk.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Voorbeelden ritueel misbruik

- 'In kelder werd jong hondje doodgestoken waarvan het bloed werd opgevangen in een beker. Een meisje moest het bloed daarna opdrinken.'
- 'Aangever moest met vader naar mannen met lange jurken, waarbij veel vuur was. Hij werd begraven onder zand, waar over hem heen werd gepoept en geplast.'

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Ritueel misbruik ≠ extreem seksueel misbruik

- Rituele kenmerken niet verwarren met kenmerken van parafiele stoornissen (seksueel sadisme)
- Ritueel misbruik niet verwarren met extreem seksueel misbruik of seksueel misbruik door pedonetwerken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Definitie ritueel misbruik (2008)

- Een aangifte van ritueel misbruik heeft betrekking op geheime riten, die bestaan uit bizarre vormen van seksueel misbruik gecombineerd met macabere aspecten. De aangifte groeit in de loop der tijd en meestal is er sprake van meerdere daders en meerdere slachtoffers.

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken

10.2.e [redacted]
[redacted]
10.2.e [redacted] @politie.nl
10.2.e [redacted] @politie.nl
06-10.2.e [redacted] of 06-10.2.e [redacted]